

Çocuk Dostu Belediyecilik

Yrd. Doç. Yasemin ÇAKIRER ÖZSERVET

Öğretim Görevlisi / Siyasal Bilgiler Fakültesi Yerel Yönetimler Bölümü / Marmara Üniversitesi

Toplumun önemli bir parçası olan ve ülkemizde sayıca nüfusun üçte birlik dilimini aşan çocuk nüfusunun yetişmesi, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlâkî gelişimi ile ilgili önlemlerin alınması yanında, onun aile ve toplum içindeki yerini düzenleyen hukuk kuralları da oldukça önemlidir. Çünkü, gereksinimleri karşılanmamış, haklarından yoksun bırakılmış, doğal yapısından kaynaklanan güçsüzlüğü dolayısıyla ana babanın, öğretmenin, işverenin, polisin, savcının ve hâkimin her türlü baskıda bulunabileceği bir nesne olarak algılanan çocuğun, hukuk kurallarıyla özel olarak korunması gerekir. Bu nedenle, çocuk tarih boyunca hep hukuku ilgilendirmektedir (İnan, 1968). Çocukluk kavramına ve dolayısıyla çocuk haklarına, her dönem ve kültürde farklı anlamlar yüklenilmektedir. Günümüzde evrensel standartlarda çocuğa ve çocuk haklarına yönelik tanımlara ulaşılmış durumdayız. Birleşmiş

Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme bu noktada önemli bir yerde durmaktadır. Bu sözleşmede çocukluk, 0-18 yaş aralığındaki tüm bireyleri kapsayan bir dönem olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk nüfusunun büyüklüğü karşısında ülkemizde çocuk hakları ve benzer konulu yapılan araştırmalar, daha çok çocukların bakım ve korunmasına yönelik bir yaklaşımla, Çocuk Hakları Sözleşmesi maddeleri üzerinden medeni ve ceza hukukundaki uygulamaları (velayet, çocuk suçluluğu gibi) ve mağdur durumdaki çocuğun haklarını (istismar, sokaklarda çalışan çocuklar gibi) ele almaktadırlar. B.M. Çocuk Hakları Komitesi'ne sunulan raporlar ve Komite'nin tavsiye kararlarında; Türkiye'de çocuk hakları uygulamalarında; çocukla ilgili tüm güçlerin koordinatörlük düzeyinde harekete geçirilmesi gerektiği özellikle vurgulan-

maktadır. Yasal, yönetsel ve örgütsel düzeyde yeni yapılanmanın gerçekleştirilmesi, bu doğrultuda gereken kaynakların sağlanması, geniş anlamda yaygın ve etkili olarak kamuoyunun oluşturulması, çocukla ilgili kurumlara ve çalışan nitelikli insan gücüne yeni hedefler doğrultusunda işlerlik kazandırılmasının gerekli olduğu belirtilmektedir (Yurtsever, 2009). Bu noktada yasal çerçevenin, çocuğun öncelikle haklarını kullanabileceği ortamların oluşturulmasını sağlamaya çalıştığı açıkça görülmektedir. Çocuğun haklarını bilen ve bunları rahatlıkla kullanan birey olduğu toplum aslında çocuk dostu bir toplumdur. Çünkü, çocuk dostu olabilmek için önce çocuğun haklarına saygı duymak ve bu hakların savunucusu olmak gerekmektedir.

1. ÇOCUK DOSTU YASAL ÇERÇEVE

Türkiye'nin de taraf olup 1990'da imzaladığı ve 1995'te resmiyete giren Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, nerede doğduklarına, kim olduklarına; cinsiyetlerine, dinlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını tanımlamaktadır. Bu sözleşmede belirtilen haklar kısaca, çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları olarak ele alınabilir. Sözleşmede yer alan maddeler; (1) anne-babalar ve çocuklar arasındaki doğal ve ahlaki ilişkiler, (2) anne-babaların çocuklarına karşı görevleri, (3) çocukların anne-babalarına karşı hakları ve (4) devletin tüm bu haklar karşısındaki sorumlulukları şeklinde yorumlanabilir (Yurtsever, 2009).

Madde 6'da her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğu vurgulanmaktadır. Çocuğun fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne dokunulamayacağı da maddeler arasındadır. Her çocuk, fiziksel, ruhsal gelişimini destekleyecek ortamlara sahip olmalıdır ve kendi yeteneklerini geliştirecek imkanlara erişebilmelidir. Bu ortamları sağlamada merkezi yönetimlerin asli görevleri olduğu kadar, yerel ölçekte belediyelerin büyük sorumlulukları bulunmaktadır. Çocuğun kendisini ilgilendiren konularda görüşlerini ifade etme hakkı da vardır (Madde 15). Bu hakkı kullanabilmesi için, yetişkinlerin, çocuğun gelişim düzeyine göre hakları konusunda bilinçlenmesini sağlayacak eğitim vb. hizmetleri ona sunması gerekmektedir. Sözleşmeye göre her çocuk, içinde bulunduğu durumun geliştirilmesi, toplumun aktif ve sorumlu bir üyesi durumuna gelebilmesi için ayrılan kaynaklardan yararlanma hakkına da sahiptir (UNICEF, 1998:6-7).

Sözleşme'ye felsefi açıdan bakıldığında; çocuklar için ortak kabullerin yanında, haklarını bilen ve uygulayabilen bir çocukluk oluşturulmaya çalışıldığı da görülmektedir (Polat, 2006a:17-34). Günümüzde haklarını bilen ve uygulayabilen bir çocukluk oluşturabilmek için yani çocuk dostu bir toplum için, çocukların ihtiyaçlarının tespit edilmesine, ihtiyaçları doğrultusunda etkinliklerin oluşturulmasına ve uygulama sonucunda bireyin geldiği noktayı gösterebilecek sağlıklı değerlendirmelere ihtiyaç vardır (Beeckman, 2004:77-80, Morrow, 1999:149-152). Bunların dışında, Türkiye, Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokolü ve Çocukların Satın alınmaları, Çocuk Fuhuşu ve Pornografisi Konusundaki İhtiyari Protokolü 8 Eylül 2000 tarihinde imzalamıştır (Url 1).

Hem yerel ve hem de merkezi yönetimler tarafından çocukla ilgili alınacak kararlarda çocuğun gelişim dönemlerine göre değişen ve artan oranda çocukların yerel hayata ve yönetime katılımı sağlanmalıdır. Çocuğa karar verme hakkının verilmesi Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin toplumsal açıdan gerçekleştirdiği çok önemli bir değişimdir. Bu noktada, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Çocuk Hakları Daire Başkanlığının 2011 yılında kurulduğunu ve ardından 2012'de merkezi ve yerel düzeydeki eşgüdüm için "Çocuk Hakları Değerlendirme ve İzleme Kurulu"nun oluşturulduğunu hatırlatmak gerekir. Ayrıca, 2013-2017 yılları

rı arasını kapsayan “Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi” hazırlanmış ve kurulun ilk toplantısında bu belge imzalanmıştır. 2014 yılı başlarında 14. Ulusal Çocuk Forumunda İl Çocuk Hakları Komiteleri bünyesinde çalışmalarını sürdüren ve çocuk hakları komitesi temsilcisi 162 çocuk arasından seçim ile belirlenen 20 çocuk üye ile Çocuk Danışma Kurulu oluşturulmuştur. 2014 yılı içerisinde kurul üç kez toplanmıştır (Url 2).

2. ÇOCUK DOSTU BELEDİYELERE DOĞRU

Ülkemizde, ulusal bir çocuk politikasının olmayışı, yerel yönetimlere ve topluma büyük görevler yüklemektedir. Çocuklar için yaşanabilir çevreleri oluşturduğu, birçok konuda hem probleme hem de çözüme en yakın kurumlar olduğu için belediyeler, sınırları içinde yaşayan vatandaşların ve çevrenin ihtiyaçlarını en iyi bilen kurumlardır. Çocuklar ise, belediyelerin sorumluluk alanlarında nüfusun önemli bir dilimini oluşturmaktadırlar.

Sosyal hizmetler politikasının içerisinde, yerel yönetimlerin, yardım hizmetlerinin hemen akabinde çocuk ve aile refahı hizmetleri konularında sorumlulukları bulunmaktadır (SHGM, 1968:364). Dünyada gelişmiş ülke örneklerinde de görüleceği üzere, yerele yönelik hizmetlerin karşılanmasında, belediyelerin merkezi idareye göre daha etkin olması bir zorunluluktur. Örneğin, çocuklar üzerine oldukça çok projeler üreten bir ülke olan Finlandiya’da çocukların eğitimi konusunu, yerel yönetimler tamamen üstlenmiş durumdadırlar (Çakırer-Özservet, 2014b:76). Aynı şekilde çocuk dostu hareketlerin İtalya’da ilk başladığı yer sayılabilecek küçük bir yerleşim birimi olan Fano şehrinde sorumluluğu üstlenen de bir yerel yönetim birimidir (Çakırer-Özservet, 2014a).

Çocuk Haklarına dair Sözleşmenin somutlaşmış hali olan ve yerel yönetimlerin sorumluluk alanına giren Çocuk Dostu Şehirler girişimi UNICEF tarafından ele alınmaktadır. IKEA ve UNICEF Türkiye Milli Komitesi’nin finansal desteği ile UNICEF Türkiye Ofisi, ülkemizde çocuk dostu politikalar ve programların geliştirilmesi ve çocuk dostu mekânlar oluşturulması konusunda belediyelere destek vererek Çocuk Dostu Şehirler Projesini uygulamaya çalışmaktadır. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Türkiye Belediyeler Birliği, Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı ve Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi de Çocuk Dostu Şehirler Projesinin ulusal koordinasyonunun içerisinde yer almaktadır. Çocuk Dostu Şehirlerde çocuklar kent yönetiminin aktif katılımcıdır ve fikirleri kent yönetimi tarafından özellikle dikkate alınır. Kent politikalarında fikirler hayat bulmaktadırlar (Url 3).

Çocuk haklarına yönelik sorumluluklarını farkedenden belediyelerin düzenleme yapmaları gereken alanlar ise şu şekildedir:

- Çocukların karar vericilere kent hakkında etkide bulunması,
- Nasıl bir kent istedikleri hakkında çocukların düşüncelerini paylaşabilmesi,
- Aileye, topluma ve sosyal hayata katılmada çocukların önlerindeki engellerin ortadan kaldırılması,
- Sağlık ve eğitim gibi temel gereksinimlere çocukların erişiminin sağlanması,
- Temiz suya ve sağlıklı besine ulaşmalarının sağlanması,
- Şiddete ve kötülöklere karşı çocukların korunması,
- Kendi alanlarında güvenli bir şekilde yürümelerine olanak tanınması,

- Arkadaşlarla buluşmaları, birlikte vakit geçirmeleri ve en önemlisi rahat şekilde oyun oynamaları için ortamların, mekanların oluşturulması,
- Bitkiler ve hayvanlarla içiçe yeşil bir çevreyle ilişki kurabilecekleri doğal ortamlara sahip olmalarının sağlanması,
- Kirliliğin olmadığı bir çevrede yaşama haklarına özen gösterilmesi,
- Kültürel ve sosyal etkinliklere katılmaları için fırsatlar yaratılması (Url 3).

Ülkemizde, çocukların yeterli düzeyde haklarını bilmediği, buna yönelik bilinçlendirme faaliyetlerine ihtiyaç duyduğu ve yerel yöneticilerin de aslında bu hakların çok farkında olmadığı görülmektedir. 17-18 Kasım 2014 tarihinde yapılan ‘Çocuk Haklarının Hayata Geçirilmesinde Çocuk Ombudsmanlığı Sempozyumu’nda da bu özellikle vurgulanmıştır (Url 4).

Her çocuğun kentin her alanını kullanabilmesi, ve kentlerde sokağa çıkabilen, kenti rahatlıkla kullanabilen toplumsal kesimlerden biri olması da gerekmektedir. Oyun hakkı Sözleşmede 31. Maddede ele alınmaktadır. Çocuğun oyun hakkı onun vazgeçilmez haklarından biridir. Bu hak ancak, çocuğun, çevresine güvendiğinde kullanılabilir duruma gelir. Çocukların temel oyun gereksinimleri basittir. Çocukların istedikleri; kendilerince oyun oynayabilecekleri güvenli ve erişilebilir bir alan bulunmasıdır. Bu alanın yeni şeyler yaratmaya ve var olanları değiştirmeye elverişli olması önemlidir (Polat, 2006b). Ayrıca, çocukların oyun alanları evlerine yakın olmalıdır. Bu noktada, yaşayan sokaklar oluşturmak, sokakları oynanabilir kılmak önemlidir. Sokaklar çocukların olmalıdır ve çocuklar güvenlik kaygısı olmadan, özgürce oynayabilmelidirler. Modern dünyada oyun “şeylerle oynamak” anlamına gelmektedir; oysa tarih boyunca oyun şeylerle oynamaktan çok “başkalarıyla oynamak” anlamını taşımıştır. Değişimin yönü “toplumsal oyuncu” dan tek başına “oyun tüketicisi ne doğru olmuştur. Bu şekilde yüzyıllar boyu dışarıda, bahçede, sokakta, açık alanda gerçek dünyanın içinde oynanan oyunlar tarihe karışmış, bugünün “kapatılmış, hapsedilmiş” çocukları oyuncaklarıyla yalnız başına ve teknoloji de işin içine girdikçe oldukça güvensiz yerlerde oynamaktadır. Belediyeler çocukları yeniden arkadaşlarıyla ve gerçek fiziksel mekanlarda oynayan çocuklar haline getirmek üzere politikalar üretmelidir.

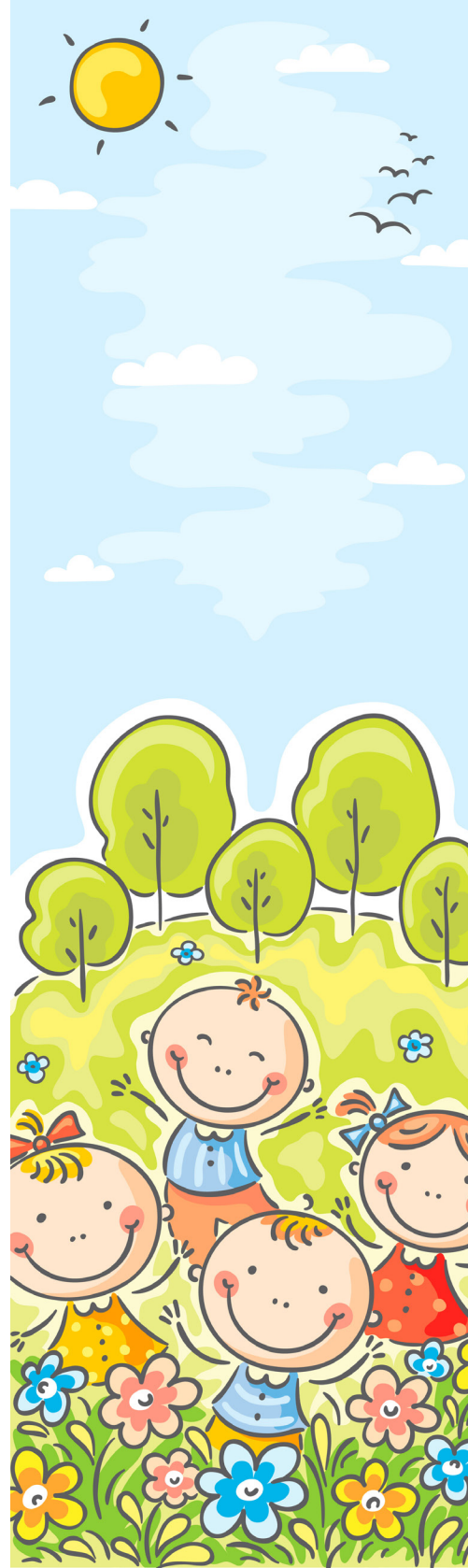

Belediyeler bünyesinde çocuk dostu olma yönünde yeni bir farkındalık da söz konusudur. Yerel düzeydeki çaba ve etkinliklere yönelik sürecin ulusal planlamayla bağlantılı olması da gerekli ve önemlidir. Ayrıca çocuk dostu olma hali, çocuklara fiziksel mekan açmayla birlikte sosyal alan ve yönetsel alan açmayla da eşgüdümlü olmalıdır. Yerel ve mahalle düzeyinde çocukların kendilerini ilgilendiren her konuda yönetime katılımı esastır. Çocuk Hakları Stratejisi üzerinden çocuk dostu olma durumu, çocuklar için gerçekten bir şeyleri değiştirmek demektir. Çocuğa yeterli yetkinin sağlanması, yerel yönetimler tarafından kesintisiz taahhüt ile gerçekleştirilebilir (Url 9).

3. DEĞERLENDİRME

1961 Anayasası ve devamındaki anayasalarda, çocuklar ve gençler gibi korunmaya ihtiyacı olan kesimlere yönelik hizmetler için devlete önemli görevler yüklenmektedir. Ancak yükümlülüklerin sadece merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilemeyeceği açıktır. Yerel yönetimlere bu noktada büyük bir rol düşmektedir. Yerel yönetimler, yöre halkının ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulduklarından ve Belediyeler Kanunu Madde 14'de "Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar" hükmü gibi çeşitli hükümler gereğince sorumlu kuruluşlardır. Yerel yönetimler, esas itibarıyla toplum için topluma yönelik ihtiyaçlara cevap veren ve sorunlarla ilgilenen birimlerdir. Yerel yönetimler, politika kararlarını toplumun ihtiyaç ve beklentilerine uygun şekilde almak zorundadırlar.

Şehre yönelik hizmetlerden bütün çocuklar eşit koşullarda yararlanabilmelidir. Buna sokakta yaşayan, çalışan ve etnik farklılıkları bulunan çocuklar da dahil olmalıdır. Kent yönetiminin alacağı kararlarda çocukların yararı öncelikli olmalıdır. Buna çocuğun kentin yönetimine katılımı konusu da eklenmelidir. Her çocuğun fiziksel, ruhsal, zihinsel, ahlaki gelişimini ve sağlıklı yaşamını sürdürebileceği koşulların yerel düzeyde bir an önce sağlanması gerekmektedir. Çocukların kendi

haklarına ilişkin özel olarak bilgilendirilmeleri ve bu sayede katılım haklarının hayata geçirilmesi de gerekmektedir. Bu noktada, çocukların haklarını ne düzeyde bildiklerini onların dilinden öğrenmek gerekmektedir. Çocuk katılımının yerel düzeyde nasıl sağlanacağına ve mevcutta belediyelerin hangi aşamada olduğuna katılım merdiveni üzerinden bakmak gerekmektedir (Çakırer-Özservet, 2014c). Böylece çocuk katılımının hangi aşamasında olduğumuz da ortaya çıkacaktır. Çocukların düşüncelerini açıkça söylemesinin koşulları da böylece oluşturulmalıdır.

Çocukların yaşadıkları ortamların “çocuk dostu”, yani yönlendirici, eğitici, koruyucu ve haklarını savunucu olması konusunda, yeterli alt yapı ve hizmetlerin yapılandırılması yerel yönetimlerin sorumluluklarındandır. Kentler çocuklar için dört mevsim yaşanabilecek yerler olmalıdır. Belediye yönetimlerinin kış geldi diye eve kapanan ya da tek alternatif olarak alışveriş merkezlerine sığınan çocukları gerçek mekanlarda oynamaya ve fikrini ifade etmesine yönlendirmesi gerekmektedir. Ailelerin birlikte gidebilecekleri yer seçeneklerinin artırılması ve bu seçeneklerle birlikte kentlerin güvenli kentler haline getirilmesi gerekmektedir. Kent trafiğinin de bu noktada çocuk öncelikli olarak planlanması gerekmektedir. Çocuklar için ulaşılabilir ve onlara dost bir şehir için önlemler üzerinde detaylı çalışılmalı ve bunlar yerel ölçekte acilen planlanmalıdır.

Kaynakça

1. Beeckman, K. (2004). *Measuring the implementation of the right to education: educational versus human rights indicators. The International Journal of Children's Rights*, 12: 71-84.
2. Çakırer-Özservet, Yasemin. (2014a). “1990’lardan bu yana Çocuk Dostu bir

Şehir: Fano”. *Marmara Belediyeler: Marmara Bölgesi Yerel Belediyeler Haber Dergisi*. Sayı 2. Cilt 1. sf. 122-127.

3. Çakırer-Özservet, Yasemin. (2014b). “Çocuk Odaklı Finlandiya’da Yerel Yönetimler Ve Çocukların Eğitimi”. *Marmara Belediyeler: Marmara Bölgesi Yerel Belediyeler Haber Dergisi*, Yıl:1 Sayı:5, sf.76-81.
4. Çakırer-Özservet, Yasemin. (2014c). “Katılım Merdiveni’ ve Çocukları Kente Katma Çabalarımız”. *Marmara Life Dergisi*. Sayı 35. Cilt 1. Sf. 60-63.
5. İnan, A.N. (1968). *Çocuk hakları beyanamesi ilkelerinin Türk hukuk sistemine etkisi.*(<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/481/5648.pdf>).
6. Morrow, V. (1999). *We are people too’: Children’s and young people’s perspectives on children’s rights and decision-making in England. The International Journal of Children Rights*, 7:149-170.
7. Polat, O. (2006a). *Türkiye’nin çocuk hakları karnesi. M.R.Şirin (Der.), Çocuğa adanmış konuşmalar (s.17-34). İstanbul.*
8. Polat, O. (2006b). *Oyuncak Yönetmeliği İle İlgili Görüşler. Umut Vakfı Oyuncaklar Hakkında Yönetmelik Hakkında Çalışma Komisyonu Raporu.*
9. *Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü (SHGM). (1968). III. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı, Türkiye’de Sosyal Değişme ve Sosyal Hizmetler, Ankara,*
10. *Url 1 (<http://www.unhcr.org.tr/?page=16>) (Erişilen tarih: 11.12.2014)*
11. *Url 2 (<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/>) (Erişilen tarih: 13.12.2014)*
12. *Url 3 (<http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=64>) (Erişilen tarih: 16.12.2014)*
13. *Url 4 (http://www.ombudsman.gov.tr/content_detail-322-3920-cocuk-ombudsmanligi-sempozyumu.html) (Erişilen tarih: 28.02.2015)*
14. *Url 5 (<http://www.skb.org.tr/wp-content/uploads/2011/04/Cocuk-Dostu-Belediyecilik-Sempozyum-Programi.pdf>) (Erişilen tarih: 28.02.2015)*
15. *Url 6 (<http://yerel.siyasal.marmara.edu.tr/event/16-ekim-2014-cocuk-kent-ve-yerel-yonetimler-sempozyumu/>) (Erişilen tarih: 11.12.2014)*
16. *Url 7 (<http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=22259#VJLe3tKsX08>) (Erişilen tarih: 11.12.2014)*
17. *Url 8 (<http://www.cocukvesehir.org>) (Erişilen tarih: 28.02.2015)*
18. *Url 9 (<http://childfriendlycities.org/tr/building-a-cfc-2/cds-yapi-taslari/>) (Erişilen tarih: 11.12.2014).*
19. Yurtsever, M. (2009). *Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Anne Babaların Çocuk Haklarına Yönelik Tutumlarının Farklı Değişenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora tezi. Marmara Üniversitesi.*